

Agnieszka Gryz

Biblioteka Główna

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID ID: 0000-0001-8263-8566

WDROŻENIE SYSTEMU ALMA W ODDZIALE OPRACOWANIA
ZBIORÓW BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIWERSYTETU
MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE

Streszczenie: Artykuł przedstawia doświadczenia Oddziału Opracowania wynikające z wdrożenia nowego systemu ALMA w procesie katalogowania zbiorów zwartych. Zmiana zasad katalogowania, stosowanie wybranych standardów RDA, zastosowanie deskryptorów BN jako nowych rozwiązań oraz możliwości systemu wpłynęły na organizację pracy oddziału. Omawiane zagadnienia opisano za pomocą metody studium przypadku.

Słowa kluczowe: Biblioteka UMCS, ALMA, Deskryptory Biblioteki Narodowej, standard RDA, katalogowanie, MARC21, języki informacyjno-wyszukiwawcze

**Implementation of the ALMA System in the Main Library Development
Department of the Maria Curie Skłodowska University in Lublin**

Abstract: The article presents the experience of the Book Cataloguing Department resulting from the implementation of the new ALMA system in the process of cataloguing the collection. The change of cataloguing rules, the application of selected RDA standards, the use of National Library descriptors as new solutions and the possibilities of the system have influenced the work organisation of the Department. The relevant issues are described using the case study method.

Keywords: UMCS Library, ALMA, National Library descriptors, RDA standard, cataloguing, MARC21, information and search languages

Wprowadzenie

Rozwój technologiczny i oczekiwania odbiorców powodują, że biblioteki coraz częściej implementują chmurowe narzędzia do obsługi procesów bibliotecznych. Głównym zadaniem bibliotek akademickich nie jest jedynie kolekcjonowanie i ochrona zbiorów, lecz rozwijanie i promowanie działalności naukowej uczelni, prezentacja różnych typów zasobów, możliwość ich wyszukiwania oraz zintegrowanie ze środowiskiem sieci semantycznej. Zadania te mogą być realizowane dzięki automatyzacji podstawowych procesów bibliotecznych, które umożliwiają zarządzanie w jednym miejscu zasobami elektronicznymi¹, cyfrowymi², tradycyjnymi oraz bazami danych. Możliwości takie dają systemy chmurowe, działające jak nowoczesne serwisy internetowe, jednocześnie pozwalają na prezentację w katalogu nie tylko zbiorów bibliotecznych, lecz potrafią powiązać je z innymi zasobami danych³.

Artykuł przedstawia doświadczenia zdobyte podczas procesu implementacji systemu ALMA w Oddziale Opracowania Zbiorów Biblioteki Głównej UMCS⁴ oparte na nowym modelu katalogowania z wykorzystaniem deskryptorów Biblioteki Narodowej. Możliwości nowego systemu porównano z dotychczasowymi doświadczeniami w systemie Virtua, omówiono proces tworzenia danych bibliograficznych przy wykorzystaniu możliwości pól RDA. Przedstawiono doświadczenia w pracy w nowym systemie w okresie wdrażania oraz w pierwszym roku pracy. Zastosowano metodę porównawczą, przeanalizowano dokumentację wdrożeniową, literaturę przedmiotu oraz zaprezentowano własne obserwacje. Celem pracy było wskazanie korzyści, ale i problemów wynikających z nowych rozwiązań systemowo-organizacyjnych, które opisano za pomocą metody studium przypadku.

¹ Termin „zasoby elektroniczne” dotyczy tych obiektów, które wymagają dostępu komputera, czy to komputera osobistego, stacji bazowej (komputera typu *mainframe*), czy przenośnego urządzenia mobilnego. Można z nich korzystać zdalnie przez internet lub lokalnie. Najczęściej spotykane typy e-zasobów to: e-książki, e-czasopisma, pełnotekstowe (agregowane) bazy danych, bazy abstraktowe i indeksowe, bazy wydawnictw informacyjnych (biografie, słowniki, spisy osobowe, encyklopedie itp.), bazy danych liczbowych i statystycznych, e-grafiki, zasoby audio-video w formacie cyfrowym. S. Johnson, O. G. Evensen, J. Gelfand, G. Lammers, L. Sipe, N. Zilper, *Kształtowanie kolekcji e-zasobów*, International Federation of Library Associations and Institutions, 2012, s. 1.

² D. M. Piotrowski, *CMS w bibliotekach Open source'owe systemy zarządzania treścią jako platforma realizacji usług bibliotecznych*, Toruń 2018, s. 28–29.

³ P. Marcinkowski, *Dlaczego Alma to system nowej generacji. System nowej generacji na przykładzie Almy*, „Biuletyn EBIB” 2015, nr 9 (162), s. 1–2.

⁴ Dział OZ (Oddział Opracowania Zbiorów).

ALMA oraz zmiany w katalogowaniu

ALMA jest nowoczesnym systemem, pozyskanym przez Bibliotekę Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w 2022 r., zintegrowanym z multiwyszukiwarką PRIMO VE, stworzonym przez firmę ExLibris, obecnego lidera w zakresie platform usług bibliotecznych. Dzięki oprogramowaniu działającemu w modelu chmurowym (ang. *cloud computing*) biblioteka obecnie nie ponosi kosztów utrzymywania zaplecza serwerowego, zakupu licencji. Pozwala to na oszczędności, jednocześnie gwarantuje dostęp do stałych aktualizacji oprogramowania. System obsługiwany jest przez przeglądarkę internetową na każdym urządzeniu, w tym na urządzeniach mobilnych. Alma ułatwia lepsze zarządzanie zasobami elektronicznymi oraz potrafi je powiązać z innymi źródłami przez wspólny interfejs⁵. Stanowi zintegrowaną całość, nie jest podzielona na moduły, lecz zorientowana na zadania. Umożliwia ujednoczone opracowanie i przeszukiwanie zbiorów analogowych i cyfrowych różnego rodzaju, np. e-booków, baz danych, zasobów cyfrowych.

System posiada wbudowane narzędzia informatyczne połączone z multiwyszukiwarką PRIMO VE, pozwalającą na znalezienie informacji o materiałach bibliotecznych, niezależnie od ich formatu i lokalizacji, umożliwiając dostęp do pełnych tekstów publikacji.

Wszystkie koszty związane z podłączeniem i utrzymaniem systemu w BG UMCS poniosła Biblioteka Narodowa, która w Polsce jako pierwsza zaimplementowała go w ramach programu wieloletniego „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021–2025”⁶, jednocześnie tworząc Ogólnokrajową Sieć Biblioteczną, w której skład wchodzi biblioteki publiczne oraz naukowe. Zadaniem sieci jest prowadzenie jednolitej działalności bibliotecznej i informacyjnej oraz kompleksowe dostarczenie użytkownikom informacji o zbiorach. Zakłada ona wdrożenie oraz utrzymanie wspólnego dla wszystkich systemu ALMA z wyszukiwarką PRIMO łączącego katalogi ponad 140 bibliotek. Zadaniem katalogu bibliotecznego zaś jest nie tylko dotarcie do poszukiwanego dokumentu, „jego rola polega na odkrywaniu wiedzy, ma on prowadzić użytkownika do zasobów, o istnieniu których wcześniej nie wiedział”⁷.

Nowe potrzeby wyszukiwawcze i preferencje użytkowników wpłynęły na zmiany zarówno w sposobie katalogowania, jak i miały istotny wpływ na kształt języka informacyjno-wyszukiwawczego stosowanego przez Bibliotekę Narodową. Cha-

⁵ M. Dziubecki, *Innowacyjne kierunki rozwoju platform usług bibliotecznych*, „Biuletyn EBIB” 2020, nr 2 (191), s. 1–2.

⁶ <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/narodowy-program-rozwoju-czytelnictwa-2.0/o-narodowym-programie-rozwoju-czytelnictwa-2.0/> [dostęp: 10.10.2024].

⁷ L. Śnieżko, *Relacje bibliograficzne w RDA*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” 2013, nr 4, s. 90.

rakterystyczną cechą nowego systemu, oprócz indeksu centralnego przeszukującego wszystkie rodzaje dokumentów posiadanych przez bibliotekę, jest zawężanie fasetami/filtrami. Aby wyszukiwanie fasetowe było w pełni możliwe, wprowadzono zmiany w tworzeniu rekordów bibliograficznych oraz haseł formalnych i przedmiotowych. Katalogowanie w BN opiera się na Formacie MARC21. Do opisu bibliograficznego formalnego i przedmiotowego wykorzystywane są Deskryptory BN (DNB), powstałe one z przekształcenia języka haseł przedmiotowych BN (JHP BN).

Definicja języka deskryptorowego brzmi: „język informacyjno-wyszukiwawczy (najczęściej paranaturalny), którego elementarne jednostki nazywane są deskryptorami, słownik zaś tezaurem a gramatykę stanowią reguły indeksowania współrzednego”⁸. Deskryptory mają postać terminów jednowyrazowych lub wielowyrazowych, są jednostkami leksykalnymi. Odzworowują cechy dokumentu, przedmiot, treść, zakres chronologiczny itp., tak by można było je swobodnie ze sobą zestawiać w celu budowania zapytań w formie faset. Słownictwo języka opiera się na wyrażeniach języka naturalnego, zaś charakterystykę wyszukiwawczą tworzy się za pomocą zestawionych deskryptorów, czyli słów lub grupy słów. Język ten został uznany za narzędzie przyjazne użytkownikowi, gdyż operuje stosowanym przez niego słownictwem, zaś gramatyka kieruje się najprostszymi regułami. Stwierdzono, że taki model katalogowania pozwala na lepsze wykorzystanie informacji o dokumentach.

Zmieniające się technologie, pojawienie się publikacji na różnych nośnikach, przyczyniło się do prac nad powstaniem jednolitych międzynarodowych formatów i przepisów katalogowania. W celu lepszej prezentacji, uproszczenia i zwiększenia użyteczności danych opracowano model RDA⁹, instrukcję katalogowania zasobów, bez podziału na rodzaj dokumentów. Wyodrębniono w nim jednostki, które podzielono na grupy. Część z nich rejestruje cechy poszczególnych jednostek, pozostałe zachodzące między nimi relacje. Pozwoliło to na sformułowanie uniwersalnych zasad niezależnych od typu dokumentu. Każdy element zawiera jeden dokładnie zdefiniowany rodzaj informacji, który może być wykorzystywany jako źródło dla indeksu wyszukiwawczego, jako filtr do wyszukiwania lub jako faseta nawigacji¹⁰. Zapis metadanych w standardzie RDA służy lepszej prezentacji danych dla użytkownika, pozwala dotrzeć do konkretnego dokumentu, ale również dostarcza informacji

⁸ K. Mituś, *Deskryptory Biblioteki Narodowej – geneza, tło teoretyczne i krótkie omówienie nowego sposobu opisu rzeczowego*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2017, nr 1(44), s. 121–144.

⁹ Standard RDA *Resource Description and Access to pojęcie opracowane przez International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)*; K. Sanetra, *Standardowe dane bibliograficzne w katalogach hybrydowych*, „Biuletyn EBIB” 2018, nr 2 (179), s. 7–8.

¹⁰ M. Cichoń, *Zależności pomiędzy FRBR, RDA a zasadami katalogowania w kontekście integracji metadanych*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis” 2017, XV, s. 44.

o dodatkowych zasobach. Model może funkcjonować poza środowiskiem bibliotek w skali ogólnosiwiatowej. Oferuje elastyczne ramy opisu dla każdego rodzaju zasobu.

Ważną jego cechą jest uniwersalność oraz niezależność od formatu, może być stosowany w MARC 21, UNIMARC i Dublin Core¹¹. Współczesne biblioteki działają w przestrzeni cyfrowej opartej na sieci, zaś RDA ułatwia integrację tworzonych przez nie rekordów bibliograficznych z metadanymi tworzonymi przez inne społeczności. Zapis ten ułatwia efektywne wyszukiwanie, pozyskiwanie i przechowywanie danych bibliograficznych oraz wykorzystanie zarówno zasobów cyfrowych i tradycyjnych, jednocześnie wspiera nawigację fasetową, która jest jedną z metod organizacji treści. Dane uporządkowane są tak, aby odpowiednio zaprojektowane oprogramowanie mogło je prawidłowo odczytać i zinterpretować. Z tym zadaniem doskonale radzi sobie system ALMA.

Katalogowanie zbiorów z zastosowaniem deskryptorów BN

Przed zaimplementowaniem systemu ALMA proces tworzenia nowych rekordów bibliograficznych opierał się na zasadach stosowanych w Centrum NUKAT. Praca odbywała się na MARC21 i zasadach stosowanych w NUKAT przy użyciu oprogramowania VTLS (system VIRTUA) oraz wykorzystywano następujące rozwiązania standardu RDA:

1) rezygnacja z tzw. „zasady trzech”, która dotyczyła uwzględnienia co najwyżej trzech autorów, redaktorów, tłumaczy – obecnie istnieje możliwość umieszczenia w rekordzie wszystkich osób bądź instytucji związanych z danym zasobem, w przypadku dłuższej listy autorów dopuszczany jest zapis w nawiasach kwadratowych, np. [i 11 pozostałych];

2) w przejmowaniu danych do opisu stosuje się zasadę „bierz co widzisz”, która pozwala w większym stopniu scharakteryzować zawartość cech katalogowanego dokumentu (powinny być one wiernie odtworzone z danymi zawartymi na stronie głównej bądź innych preliminariach);

3) rezygnacja ze skrótów np. [s. l. – brak miejsca wydania] oraz [s. n. – brak wydawcy], w rekordach stosuje się pełne frazy – spowodowane wygodą i zrozumiałością dla użytkownika przeszukującego metadane.

Biblioteka Narodowa rozszerzyła stosowanie formatu RDA o bardziej szczegółowe pola Formatu MARC 21, pozwalające zapisać wszystkie informacje dotyczące katalogowanego dokumentu. Przeobrażeniu uległ sposób redagowania niektórych haseł wzorcowych oraz dobór wyrażeń dla haseł formalnych i przedmiotowych.

¹¹ P. Marcinkowski, *op. cit.*, s. 4.

Nowością jest precyzyjniejsze wypełnianie pól 3XX, które pozwalają opisać techniczne aspekty dokumentu. Określają typ nośnika, formę oraz typ urządzeń potrzebnych do ich uruchomienia, obejrzenia, odtworzenia:

336 – typ zawartości opisywanego dzieła (np. obraz ruchomy 3D, nuty dźwięki, mapa);

337 – typ urządzenia wymaganego dla odtwarzania, uruchamiania zawartości (np. audio, komputer, wideo, mikroskop);

338 – typ nośnika (nośnik audio: kasetka, płyta audio; nośniki komputerowe: karta komputerowa, dysk kasetowy, krążek taśmy)¹².

Model oparty na deskryptorach nie rozdziela opisu na część formalną i przedmiotową, są one uniwersalne.

W katalogowaniu dokumentów pojawiają się pola pozwalające na zakodowanie metadanych dotychczas nieobecnych w opisach bibliograficznych:

045 – w którym zakodowana jest informacja o zakresie chronologicznym opisywanego dokumentu (dotyczy dzieł literackich, plastycznych, muzycznych czy filmu), jest to tzw. chronologia treści dzieła. Pole to jest ściśle skorelowane z deskryptorami chronologicznymi zawartymi w polu 64;

046 – czas powstania dzieła (jeśli takiej informacji nie ma na dokumencie, obowiązkiem opracowującego jest odnalezienie ich w bibliografiach narodowych lub innych bazach), pole to określa chronologię piśmienniczą, skorelowane z polem 388.

Kolejne dane, które nie były uwzględnione w NUKAT, to:

380 – forma dzieła – pole powtarzalne, może być ich kilka, pierwsze z nich określa wspólną cechę, np. postać fizyczna książka, artykuł. Drugie doprecyzowuje rodzaj literacki lub typ publikacji, np. dramat, poezja, proza, publikacje naukowe, publikacje fachowe;

385 – grupa odbiorców, wypełnia się, gdy autor lub wydawca publikacji wskazał taką informację;

386 – przynależność kulturowa (cechy językowo-etniczne), określa przynależność kulturową autora dzieła (stosuje się je przy opracowaniu publikacji z literatury, muzyki, grafiki, rysunku, malarstwa, rzeźby, fotografii, filmu), np. literatura polska;

655 – forma/rodzaj/gatunek, rozdziela rodzaje, gatunki literackie oraz typy publikacji naukowych (np. powieść, monografia, reportaż, wiersze, kazania) od ogólnej formy dzieła, zapisanej w polu 380 (książka, artykuł).

¹² *Format Marc21 rekordu bibliograficznego dla książki*, red. M. Rowińska, I. Wiśniewska, Warszawa 2017.

Pola 600, 610, 611, 630, 650, 651, 655 – które dotyczą opisu przedmiotowego, zostały rozbite na pojedyncze deskryptory, nie tworzą rozbudowanych i złożonych haseł przedmiotowych.

Wprowadzone zostało również pole 658, w którym umieszcza się deskryptor ujęciowy, służy on przypisaniu treści materiału do wybranych dziedzin nauki, sztuki (np. filozofia i etyka, historia, pedagogika) lub sfer aktywności człowieka (np. kulinaria, hobby i czas wolny). Deskryptorów sfer życia nie stosuje się do opisu publikacji naukowych ani fachowych.

Pozostałe pola formatu pozostają bez zmian, zawierają nazwy osobowe, instytucje sprawcze, strefę adresu wydawniczego, opisu fizycznego, uwag, wydawcę.

Wizualizacja rozbieżności w katalogowaniu w obydwu systemach widoczna na przykładach – zaprezentowane przykłady mają na celu pokazanie różnic w katalogowaniu w zależności od wykorzystywanego systemu bibliotecznego. Nowa forma prezentacji metadanych oraz ich szczegółowy podział wpływa na zróżnicowanie zawartości faset. Przeglądając katalog NUKAT, można zauważyć, że lewa strona ekranu to fasety, które korzystają z elementów opisu bibliograficznego, tylko rozbitych na frazy. Deskryptory BN są lepiej przystosowane do zapisu danych obsługiwanych przez nowoczesny system, jakim jest ALMA. W przedstawionych przykładach, pobranych z katalogu UMCS, można zauważyć metadane będące konsekwencją zastosowania szczegółowych pól RDA. Mają one potem przełożenie na zawartość faset, takich jak: dostępność, forma/typ, autor/twórca, gatunek, odbiorca, przynależność kulturowa, temat, dziedzina i ujęcie, biblioteka, kolekcja, data wydania, czas powstania dzieła. Należy też wspomnieć, że multiwyszukiwarka PRIMO VE przeszukuje oprócz metadanych zapisanych w polach rekordu MARC21 również ekwiwalenty haseł z pól 4XX rekordów haseł wzorcowych/deskryptorów BN¹³.

Przykład 1: Ania z Zielonego Wzgórza / L. C. Montgomery; przełożyły Ewa Łozińska-Małkiewicz, Katarzyna Małkiewicz. – Warszawa, 2021.

¹³ A. Babicz, *Multiwyszukiwarka PRIMO w wybranych bibliotekach polskich – analiza funkcjonalności*, „Folia Bibliologica” 2023, vol. 65, s. 62.

041	1_ a pol h eng
046	_ k 1908
080	_ a 821.111(71)-93
084	_ a 08
100	1_ a Montgomery, Lucy Maud d (1874-1942) e Autor
245	10 a Ania z Zielonego Wzgórza / c L. M. Montgomery ; z angielskiego przełożyły Ewa Łozińska-Malkiewicz, Katarzyna Malkiewicz.
246	1_ i Tytuł oryginału: a Anne of Green Gables, f 1908
260	_ a Warszawa : b Świat Książki Wydawnictwo, c 2021.
300	_ a 414, [4] strony ; c 23 cm.
336	_ a Tekst b txt 2 rdacontent
337	_ a Bez urzędzenia pośredniczącego b n 2 rdamedia
338	_ a Wolumin b nc 2 rdacarrier
380	_ a Książki
380	_ a Proza
385	_ m Grupa wiekowa a Młodzież
385	_ m Grupa wiekowa a 9-13 lat
385	_ m Grupa wiekowa a 14-17 lat
386	_ m Przynależność kulturowa a Literatura kanadyjska
388	1_ a 1901-2000
388	1_ a 1901-1914

Ryc. 1. Zrzut ekranowy rekordu bibliograficznego z systemu ALMA. Źródło: System ALMA, katalog BG UMCS, [online] [dostęp: 10.10.2024].

388	1_ a 1901-2000
388	1_ a 1901-1914
600	07 a Ania Shirley c (postać fikcyjna) 2 DBN
650	_7 a Adopcja 2 DBN
650	_7 a Dojrzewanie 2 DBN
650	_7 a Dziewczęta 2 DBN
650	_7 a Przyjaźń 2 DBN
650	_7 a Sieroty 2 DBN
650	_7 a Włosy rude 2 DBN
651	_7 a Avonlea (Kanada ; miasto fikcyjne) 2 DBN
651	_7 a Kanada 2 DBN
655	_7 a Powieść obyczajowa 2 DBN
700	1_ a Łozińska-Malkiewicz, Ewa e Tłumaczenie
700	1_ a Malkiewicz, Katarzyna e Tłumaczenie
710	2_ a Świat Książki e Wydawca 4 pbl
915	_ a UWD 2022/5822
916	_ a Montgomery, Lucy Maud (1874-1942)
918	1_ a Łozińska-Malkiewicz, Ewa
918	1_ a Malkiewicz, Katarzyna
920	_ a 978-83-813-9898-5 (oprawa twarda w płótnie) : z1 59,90
921	2_ a Świat Książki

Ryc. 2. Zrzut ekranowy rekordu bibliograficznego z systemu ALMA. Źródło: System ALMA, katalog BG UMCS, [online] [dostęp: 10.10.2024].

041	1	\$a pol \$h eng
100	1	\$a Montgomery, Lucy Maud \$d (1874-1942). \$e Autor
240	1 0	\$a Anne of Green Gables \$l (pol.)
245	1 0	\$a Ania z Zielonego Wzgórza / \$c L. M. Montgomery ; z angielskiego przełożyły Ewa Łozińska-Malkiewicz, Katarzyna Malkiewicz.
260		\$a Warszawa : \$b Wydawnictwo Świat Książki, \$c 2021.
300		\$a 414, [1] strona ; \$c 22 cm.
336		\$a Tekst \$b txt \$2 rdacontent
337		\$a Bez urzędzenia pośredniczącego \$b n \$2 rdamedia
338		\$a Wolumin \$b nc \$2 rdacarrer
380		\$a Proza \$2 dbn
655		\$a Powieść kanadyjska dla młodzieży w języku angielskim \$y 1900-1945 \$v tłumaczenia polskie.
700	1	\$a Łozińska-Malkiewicz, Ewa. \$e Tłumacz
700	1	\$a Jachimska-Malkiewicz, Katarzyna. \$e Tłumacz
710	2	\$a Dressler Dublin. \$e Wydawca \$4 pbl
920		\$a 978-83-813-9898-5

Ryc. 3. Zrzut ekranowy rekordu bibliograficznego katalogu NUKAT. Źródło: katalog NUKAT, [online] [dostęp: 10.10.2024].

Przykład 2: Zjeść głowę cukru / Małgorzata Kur; okładka i ilustracje Małgorzata Kwapińska. – Łódź, 2019.

100	1	\$a Kur, Małgorzata. \$e Autor
245	1 0	\$a Zjeść głowę cukru : \$b ilustrowana historia kuchni nie tylko dla dzieci / \$c Małgorzata Kur ; okładka i ilustracje Małgorzata Kwapińska.
260		\$a Łódź : \$b Kocur Bury, \$c 2019.
300		\$a 60, [4] strony : \$b ilustracje kolorowe ; \$c 33 cm.
336		\$a Tekst \$b txt \$2 rdacontent
337		\$a Bez urzędzenia pośredniczącego \$b n \$2 rdamedia
338		\$a Wolumin \$b nc \$2 rdacarrer
650		\$a Kuchnia \$x historia \$v wydawnictwa ilustrowane.
650		\$a Kuchnia \$v wydawnictwa dla młodzieży.
650		\$a Zwyczaje żywieniowe \$x historia \$v wydawnictwa ilustrowane.
650		\$a Żywność \$v wydawnictwa dla młodzieży.
700	1	\$a Kwapińska, Małgorzata. \$e Ilustrator
710	2	\$a Kocur Bury. \$e Wydawca \$4 pbl
920		\$a 978-83-65530-22-6

Ryc. 4. Zrzut ekranowy rekordu bibliograficznego katalogu NUKAT. Źródło: katalog NUKAT, [online] [dostęp: 10.10.2024].

100	1_ a Kur, Małgorzata e Autor
245	10 a Zjeść głowę cukru : b ilustrowana historia kuchni nie tylko dla dzieci / c [Małgorzata Kur ; okładka i ilustracje Małgorzata Kwapińska].
260	_ a Łódź : b Kocur Bury, c 2019.
300	_ a 60, [4] strony : b ilustracje ; c 33 cm.
336	_ a Tekst b txt 2 rdacontent
336	_ a Obraz b sti 2 rdacontent
337	_ a Bez urzędnika pośredniczącego b n 2 rdamedia
338	_ a Wolumin b nc 2 rdacarrier
380	_ a Książki
380	_ a Publikacje popularnonaukowe
385	_ m Grupa wiekowa a Dzieci
385	_ m Grupa wiekowa a 6-8 lat
385	_ m Grupa wiekowa a 9-13 lat
388	1_ a 2001-
650	_7 a Kucharstwo 2 DBN
650	_7 a Żywność 2 DBN
655	_7 a Opracowanie 2 DBN
655	_7 a Publikacja bogato ilustrowana 2 DBN
658	_ a Etnologia i antropologia kulturowa
658	_ a Historia
700	1_ a Kwapińska, Małgorzata e Ilustracje
710	2_ a Kocur Bury e Wydawca 4 pbl

Ryc. 5. Zrzut ekranowy rekordu bibliograficznego z systemu ALMA. Źródło: System ALMA, katalog BG UMCS, [online] [dostęp: 10.10.2024].

Przykład 3: Drogi Józiu: listy Marii Skłodowskiej-Curie do rodziny w Polsce / Piotr Chrzastowski, Tomasz Pospieszny, Ewelina Wajs-Baryła. – Warszawa, 2022.

Autor	Skłodowska-Curie, Maria (1867-1934). Autor
Tytuł	Drogi Józiu : listy Marii Skłodowskiej-Curie do rodziny w Polsce / Piotr Chrzastowski, Tomasz Pospieszny, Ewelina Wajs-Baryła [opracowanie] ; tłumaczenia z języka francuskiego: listy 1-9: Laterman Sp. z oo Agencja Tłumaczy Zawodowych w Krakowie, listy10-14: Agata Tomaszewska.
Adres wydawniczy	Warszawa : Wydawnictwo Sophia, 2022.
Zawartość serii	MS - Wydawnictwo Sophia
Temat	Skłodowska-Curie, Maria (1867-1934) -- korespondencja. Skłodowscy (ród) -- korespondencja. Curie (rodzina) -- korespondencja.

Ryc. 6. Zrzut ekranowy rekordu bibliograficznego katalogu NUKAT. Źródło: katalog NUKAT, [online] [dostęp: 10.10.2024].

Ryc. 7. Zrzut ekranowy rekordu bibliograficznego katalogu BG UMCS opartego na systemie PRIMO VE. Źródło: katalog BG UMCS, [online] [dostęp: 10.10.2024].

Deskryptory Biblioteki Narodowej pozwalają na łatwiejsze i intuicyjne wyszukiwanie publikacji na określony przez użytkownika temat. Odwzorowują cechy dokumentu, takie jak: przedmiot, treść, ujęcie, zakres chronologiczny, geograficzny, odbiorcę, zawartość, formę dzieła, rodzaj, gatunek. Rozbijają elementy opisu rzeczowego, tak aby można je było dowolnie zestawiać ze sobą oraz zaprezentować je w katalogu w formie faset.

Organizacja pracy w Oddziale Opracowania Zbiorów

Prace przygotowawcze do zmiany systemu rozpoczęto w lutym 2022 r. Powołano wewnętrzny zespół wdrożeniowy, który składał się z kierowników poszczególnych jednostek biblioteki. Zadaniem zespołu było testowanie nowych rozwiązań systemowych oraz wprowadzenie prac koncepcyjnych związanych z organizacją pracy biblioteki. Spotkania i szkolenia z firmą ExLibris odbywały się na platformie Teams, zaś w san-

dbbox można było testować wdrażane elementy systemu bibliotecznego. W trakcie implementacji dla wszystkich pracowników odbywały się jednocześnie szkolenia z katalogowania bibliograficznego zbiorów oraz stosowania deskryptorów BN.

Pracę w systemie rozpoczęto 24 listopada 2022 r. wraz z wprowadzeniem nowych rozwiązań organizacyjnych dotyczących „drogi książki”, obejmującej rejestrację wpływu, nadanie akcesji, opracowanie formalne i rzeczowe aż do odesłania do magazynu. W poprzednim systemie biblioteka nie posiadała modułu gromadzenia, jedynie autorskie oprogramowanie stworzone przez informatyka BG UMCS. Pełniło ono funkcję kontrolną oraz generowało raporty o liczbie i wartości z poszczególnych źródeł nabycia. Po zarejestrowaniu materiałów bibliecznych były przekazywane z Oddziału Gromadzenia Zbiorów¹⁴ do OOOZ BG UMCS. Obecnie rejestracja wpływu następuje po pojawieniu się książki w bibliotece i wiąże się z koniecznością dodania zasobu. Rekord bibliograficzny zostaje pobrany ze wspólnej strefy (Network Zone) i uzupełniony o rekord egzemplarza. W OGZ następuje rejestracja, dodanie zasobu, utworzenie rekordu egzemplarza, następnie jego formatowanie i przekazanie do opracowania.

Podział obowiązków w obu oddziałach uległ reorganizacji. Do głównych zadań oddziału OOOZ należy katalogowanie wpływów bieżących i retrospektywnych, pochodzących z zakupu, egzemplarza obowiązkowego i darów. Kolejnym obowiązkiem realizowanym w oddziale jest opracowanie i kierowanie książek przeznaczonych do strefy wolnego dostępu za pomocą Klasyfikacji Biblioteki Kongresu (KBK). W tym celu utworzono pola lokalne 956 oraz 957, w których umieszczano zarówno hasła przedmiotowe w języku angielskim (LCSH)¹⁵, jak i sygnatura KBK. Pracownicy oddziału sprawują kontrolę nad poprawnością utworzonego przez OGZ rekordu egzemplarza, kodu kreskowego, ceny i modyfikują ewentualne błędy. Do zadań oddziału należy także wprowadzanie wybranych zbiorów do Biblioteki Cyfrowej UMCS.

W trakcie przygotowań do zmiany systemu pracownicy oddziału przez kilka miesięcy uczestniczyli w szkoleniach i konsultacjach online. Biblioteka Narodowa na swojej stronie domowej przygotowała dla wszystkich współkatalogujących bibliotek szczegółowe instrukcje dotyczące stosowania deskryptorów, zasad pisowni haseł oraz źródeł przejmowania danych. Zamieszczono filmy, prezentacje, aneksy, przepisy oraz materiały pdf.

Jedną z różnic w katalogowaniu w BN jest tworzenie rekordów bibliograficznych w czasie rzeczywistym. Centrum NUKAT posiadał system oparty na buforze, wszystkie tworzone metadane musiały przejść przez cykl weryfikacji, co wydłużało proces tworzenia zarówno haseł wzorcowych, jak i rekordów bibliograficznych

¹⁴ Dalej: OGZ.

¹⁵ (Library of Congress Subject Headings).

nawet do kilku dni. Rekordy tworzone w BN nie podlegają długiemu procesowi sprawdzania pod względem poprawności danych, utworzone deskryptory mogą być wykorzystywane w rekordach bibliograficznych od razu. Po utworzeniu są one widoczne we wspólnej strefie, a w katalogu biblioteki widoczne są po utworzeniu rekordu zasobu. Pracownicy BN sprawują nadzór nad zawartością merytoryczną wprowadzanych metadanych, ale odbywa się to z opóźnieniem.

Podsumowanie

Wdrożenie systemu ALMA oraz nowych zasad katalogowania odpowiada na potrzeby i oczekiwania użytkowników, zapewniając wyższą jakość usług i zwiększając intuicyjność wyszukiwania. System umożliwia także korzystanie z odniesień do zagadnień pokrewnych związanych z poszukiwanym tematem, m.in. przez zastosowanie deskryptorów dziedzinowych i ujęciowych oraz personalizację wyników wyszukiwania.

Zastosowanie nowych zasad katalogowania przełożyło się na łatwiejsze korzystanie z zasobów bibliotecznych przez czytelników. Pozwalają one na wyszczególnienie informacji o rodzaju, typie publikacji, określeniu grupy odbiorców, grup zawodowych, społecznych czy wskazanie poziomu nauczania. Wykorzystanie słownictwa powszechnie stosowanego przez użytkowników umożliwiło wyeliminowanie wyrażen przestarzałych. W przypadku ogromnej liczby opisów bibliograficznych, znajdujących się w bibliotekach akademickich taki sposób katalogowania zawęży zbiory wyszukiwawcze do interesującego czytelnika gatunku oraz grupuje je według formy, tematu lub dostępności. Pozwala na korzystanie z zasobów bibliotecznych bez znajomości języka informacyjno-wyszukiwawczego.

Pomimo wyżej wymienionych zalet należy wspomnieć o wadach, jedną z nich jest tzw. hybrydowość¹⁶. Obecnie w katalogach istnieją rekordy sporządzane według starych oraz nowych zasad. Duża liczba współkatalogujących bibliotek zarówno naukowych, jak i publicznych powoduje dublowanie tych samych rekordów mimo stosowania deduplikacji, czyli usuwania dubletów rekordów przez poszczególne biblioteki.

Kolejną wadą jest ogromny wysiłek katalogujących, którzy tworzą rekordy bibliograficzne z użyciem deskryptorów BN i zastosowaniem standardu RDA. Proces ten wymaga większego zaangażowania niż dotychczas, a także dużej cierpliwości i wytrwałości. Rekordy są mocno rozbudowane, rozbite na wiele elementów, co narzuca konieczność uzupełniania ich o nowe pola. Rezygnacja z „zasady trzech” pociąga za

¹⁶ K. Sanetra, *Standardowe dane bibliograficzne w katalogach hybrydowych*, „Biuletyn EBIB” 2018, nr 2 (179), s. 7.

sobą konieczność tworzenia dodatkowych punktów dostępu dla twórców wymienionych w strefach odpowiedzialności, przez co wydłuża się proces opracowania.

Najbardziej pracochłonnym etapem w tworzeniu rekordu jest analiza treści dokumentu, określenie formy, rodzaju gatunku czy odbiorcy. Znajomość danej dziedziny wiedzy znacznie skraca ten etap. Dużo szybciej opracowuje się dokumenty popularnonaukowe, beletrystykę. Literatura naukowa wymaga większego wysiłku oraz wiedzy, w oddziale zaś brakuje podziału według dziedzinowości. Pierwszy rok okazał się dosyć trudny ze względu na ogromną liczbę materiałów szkoleniowych, z którymi wszyscy musieli się zapoznać, aby poprawnie i samodzielnie tworzyć pełne zestawy danych bibliograficznych. Równocześnie należało wykonywać codzienne obowiązki związane z katalogowaniem bieżącym i retrospektywnym. Brak wcześniejszych informacji o podjęciu decyzji dotyczącej zmiany systemu spowodował wśród pracowników lęk oraz niepewność. Zabrakło czasu na powolne i spokojne przygotowanie ich do podjęcia wyżej wymienionych zadań. Pomocne okazały się umiejętności w zakresie opracowania formalnego i rzeczowego. Pomimo znacznie większej szczegółowości przy tworzeniu opisów, dodatkowych zadań związanych z tworzeniem zasobów oraz niedużej obsadzie oddziału (5 osób) nie podjęto próby połączenia go z oddziałem gromadzenia. Praca w obu oddziałach ulega zdublowaniu, ponieważ rekord egzemplarza tworzą pracownicy OGZ, a następnie po sformatowaniu ten sam egzemplarz jest ponownie przetwarzany przez pracowników OOO, dodawane są w nim kolejne elementy. Obecnie słuszne wydaje się ponowne przeanalizowanie „drogi książki” oraz wypracowanie nowego podziału obowiązków, aby nie dublować pracy przy tak małej obsadzie, zaś odzyskany czas poświęcić lepszej analizie nowo opracowywanego dokumentu. Po wdrożeniu systemu ALMA praca w oddziale wymaga innego podejścia do zasobu, zmiany przyzwyczajzeń, opanowania nowego zasobu deskryptorów, aby informacja bibliograficzna była jak najpełniejsza. Dzisiaj bibliotekarze zdają sobie sprawę, że jakość metadanych ma kluczowe znaczenie dla efektywności i sprawności nowego systemu, jakim jest ALMA.

Bibliografia

- Babicz A., *Multiwyszukiwarka PRIMO w wybranych bibliotekach polskich – analiza funkcjonalności*, „Folia Bibliologica” 2023, vol. 65, s. 45–72. DOI: <https://doi.org/10.17951/fb.2023.65.45-72>.
- Biblioteka Narodowa, *Dla bibliotekarzy*, [online] <https://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/deskryptory-bn> [dostęp: 12.07.2024].
- Biblioteka Narodowa, *Przepisy katalogowania*, [online] <https://przepisy.bn.org.pl/> [dostęp: 08.07.2024].

- Cichoń M., *Zależność pomiędzy FRBR, RDA a zasadami katalogowania w kontekście integracji metadanych*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2017, vol. XV, s. 39–54. DOI: <https://doi.org/10.24917/20811861.15.4>.
- Cyran K., Borkowicz C., Kowalewski W., *Stosować czy nie stosować? Oto jest pytanie. Deskryptory Biblioteki Narodowej jako propozycja zmian w opracowaniu zbiorów opinii Bibliotek Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych w Polsce*, „Rozprawy Społeczne” 2019, t. 13, nr 2, s. 97–109. DOI: <https://doi.org/10.29316/rs/113317>.
- Dwornik A., Grochowska D., Kmiecikowska B., Olińska I., Piotrowski D. M., Szturo G., *Zarządzanie informacją w lokalnym środowisku akademickim. Doświadczenia Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu w pracy w nowym systemie bibliotecznym*, „Biuletyn EBIB” 2022, nr 5 (206).
- Dwornik A., *Od JHP KABA do Deskryptorów Biblioteki Narodowej – wdrożenie zasad katalogowania Biblioteki Narodowej w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu*, „Biblioteka” 2022, nr 26 (35), s. 171–203. DOI: <https://doi.org/10.14746/b.2022.26.8>.
- Dziubecki M., *Innowacyjne kierunki rozwoju platform usług bibliotecznych*, „Biuletyn EBIB” 2020, nr 2 (191).
- Johnson S., Evensen O. G., Gelfand J., Lammers G., Sipe L., Zilper N., *Kształtowanie kolekcji e-zasobów*, International Federation of Library Associations and Institutions, 2012.
- Marcinkowski P., *Dlaczego Alma to system nowej generacji. Systemy nowej generacji na przykładzie Almy*, „Biuletyn EBIB” 2015, nr 9 (162).
- Mituś K., *Deskryptory Biblioteki Narodowej – geneza, tło teoretyczne i krótkie omówienie nowego sposobu opisu rzeczowego*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2017, r. 23, nr 1 (44), s. 121–144.
- Nasiłowska M., *Podstawy tworzenia słownictwa języków informacyjno-wyszukiwawczych o notacji paranaturalnej*, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 2021, t. 52, s. 111–134.
- Nasiłowska M., *Proces transformacji JHP KABA na Deskryptory Biblioteki Narodowej – wprowadzenie*, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 2018, t. 49, s. 11–12.
- Piotrowski D. M., *CMS w bibliotekach: open source’owe systemy zarządzania treścią jako platforma realizacji usług bibliotecznych*, Toruń 2018.
- Sanetra K., *Standardowe dane bibliograficzne w katalogach hybrydowych*, „Biuletyn EBIB” 2018, nr 2 (179).
- Skórka S., *Wizualizacja nawigacji w serwisach typu discovery*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2017, nr 2 (19), s. 135–161. DOI: <https://doi.org/10.12775/TSB.2017.021>.
- Śnieżko L., *IFLA – Library Reference Model i jego wpływ na przyszły kształt RDA*, „Biuletyn EBIB” 2018, nr 2 (179).
- Śnieżko L., *Relacje bibliograficzne w RDA*, „Bibliotheca Nostra: Śląski Kwartalnik Naukowy” 2013, nr 4, s. 84–95.
- Śnieżko L., *Resource Description and Access jako element sieci semantycznej*, „Przegląd Biblioteczny” 2015, z. 1, s. 73–90. DOI: <https://doi.org/10.36702/pb.503>.